

Артем ЛИСЕНКО
(Дрогобич, Україна)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОБДАРОВАНОСТІ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Проблема обдарованості дітей у ранньому та дошкільному віці порівняно нечасто привертає увагу дослідників. Водночас ранні прояви обдарованості у різних сферах діяльності у вигляді випереджувального або прискореного розвитку можуть вказувати на високі потенційні можливості таких дітей для видатних досягнень у майбутньому. У дошкільному віці обдарованість може проявлятися у лінгвістичній, руховій, пізнавальній, академічній галузях, у музиці та інших видах мистецтва, а також в емоційній та соціальній сферах, хоча не обмежується цими категоріями [1; 2].

Одним із перших і найвпливовіших досліджень характеристик маленьких обдарованих дітей визнається лонгітюдне дослідження Л. Термана, який ретроспективно встановив, що винятково обдаровані діти починали ходити на один місяць раніше і розмовляти раніше, ніж їхні менш обдаровані однолітки [5]. Обдаровані дошкільники часто демонструють ранній лінгвістичний розвиток, спочатку в усному мовленні, а потім у читанні, а також ранню рухову і соціально-емоційну зрілість. Цей ранній розвиток впливає і на інші галузі, і на дитину загалом, але вплив може бути як позитивним, так і негативним.

Обдаровані діти різного віку, але особливо дошкільного, часто характеризуються асинхронним розвитком, причому темп розвитку відрізняється у різних дітей, а також у різних сферах функціонування однієї дитини [1; 2].

Що стосується необхідності домагатися успіху, обдаровані діти дошкільного віку можуть бути збентежені своїми почуттями та фізичним

розвитком. Вони часто можуть візуалізувати й описувати складні моторні навички, такі як вправи у спортзалі або побудова складної фігури з блоків, але можуть шукати привід, щоб не брати участі в цій дії, доки не упевняться, що зможуть із нею впоратися. З іншого боку, вони можуть бути сильно засмучені своїми спробами виконати завдання, якщо вони не увінчалися успіхом. Таким чином, перфекціонізм обдарованих дітей, що часто їм притаманний, може пригнічувати або гальмувати деякі види прийняття ризику, особливо там, де вони відчують, що не мають достатньої майстерності.

Ранній розвиток мовлення також має важливе значення, оскільки істотно впливає на інші сфери розвитку. Випереджувальні словесні здібності характеризуються багатшим словниковим запасом для цього віку, використанням оригінальних словесних конструкцій, швидкістю мовлення [4].

Найголовніше, що раннє мовлення дає змогу обдарованим дітям висловлювати свої ідеї, шукати інформацію за допомогою запитань, а також взаємодіяти в усній формі з навколишніми, встановлюючи соціальні стосунки з іншими дітьми та дорослими, навчаючись соціальної взаємодії в тому віці, коли інші діти тільки починають експериментувати з усним спілкуванням. Підвищена мобільність дозволяє їм досліджувати навколишній світ, і це розширення можливостей також впливає на їхній розумовий розвиток [3].

Однією з характеристик обдарованих дітей дошкільного віку є високий рівень емоційної чутливості, яка сприяє ранньому розвитку цінностей, емпатії та відповідальності. Обдаровані діти можуть демонструвати турботу про інших та їхні почуття, мають більш розвинену самосвідомість, Я-концепцію та саморефлексію у своїй поведінці та коментарях і хорошу соціально-емоційну адаптацію. Проте ця ж чутливість може також призводити до внутрішньо- та міжособистісних

конфліктів через раннє розуміння своєї відмінності від інших дітей, необхідності прийняття іншими [2].

Соціальне пізнання належить до способу, за допомогою якого діти приходять до розуміння думок, емоцій і думок інших людей. Діти дошкільного віку, що обдаровані в галузі соціального пізнання, можуть проявляти великодушність щодо використання різних речей та іграшок, співчуття до інших і бажання зрозуміти потреби інших людей. Однак взаємодія з іншими дітьми може бути проблемою для інтелектуально обдарованого дошкільника. Іноді прагнення дружити з іншими дітьми може навіть призводити до регресу в словесних і читацьких уміннях, оскільки маленькі обдаровані діти прагнуть імітувати поведінку своїх ровесників [1].

Обдаровані діти більш чутливі до проблем, ніж їхні однолітки. Дорослі часто недооцінюють їхню чутливість до проблем дорослого світу. Цілком імовірно, що дитина усвідомлює ці проблеми і, можливо, через неповне або неправильне розуміння ситуації стає жертвою сумнівів, страхів і почуття провини, їй може не вистачати навичок подолання труднощів через обмежений життєвий досвід. Такі діти можуть відчувати безпорадність, коли відчувають загрозу через нестачу знань про можливу підтримку.

Знаючи власну вразливість і нездатність контролювати, розв'язувати проблеми або протистояти їм, таким як війна, смерть і катастрофи, деякі обдаровані діти можуть розвивати серйозні та непереборні страхи. З іншого боку, багато хто з них характеризуються наявністю унікального механізму адаптації.

Найбільш загальною характеристикою обдарованих дітей дошкільного віку визначається допитливість. Такі діти, як правило, інтегрують великі обсяги отриманої інформації у свою базу знань, яка забезпечує їхню здатність критично аналізувати наслідки подій та

ухвалювати рішення щодо того, як задовольнити свої інтереси. Навіть у ранньому віці допитливість і слідування своїм інтересам в обдарованих дітей характеризуються чіткою цілеспрямованістю [3; 5].

Таким чином, для характеристики обдарованої дитини дошкільного віку використовується різні показники. Проте необхідно пам'ятати про цілісність, системність розвитку дитини та її обдарованості. Обдарований дошкільник може проявляти лише деякі з представлених нами характеристик або їхнє поєднання. Сильні сторони обдарованої дитини мають значний вплив на інші сфери її розвитку. Проте розвиток здібностей обдарованої дитини, як правило, нерівномірний. Розвиток кожної дитини, зокрема обдарованої, унікальний, і розкриття та реалізація її потенціалу вимагає необхідних умов у сім'ї та освітніх установах, що відповідають потребам і можливостям різних категорій дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біловус Н. Актуальні підходи до роботи з обдарованими дітьми в дошкільних закладах України та за рубежем. *Єдність національного і загальнолюдського у формуванні морально-духовних цінностей*: зб. наук. пр. Івано-Франківськ, 2002. С. 36–39.
2. Кульчицька О. І. Обдарованість: природа і суть. *Обдарована дитина*. 2007. № 1. С. 17–24.
3. Gross M.U. M. Exceptionally gifted children. New York: Routledge Falmer, 2004. 320 p.
4. Harrison C. Giftedness in early childhood: The search for complexity and connection. *Roeper Review*, 2004. 26 (2). P. 78–84.
5. Shurkin J. N. Terman kids: A ground-breaking study of how the gifted grow up. Boston: Little, Brown, and Company, 1992. 288 p.